

OD ISTOG PISCA

HRONIKA NASTRANOSTI

GRAND CENTRAL

MIRIS LOŠEG DUVANA

AFRIKANAC

POTAPANJE VELIKOG RATNOG OSTRVA

NEW YORK, BEOGRAD

KRAJ PUTA

PUT U ADIS ABEBU

DUŠAN MIKLJA

PRE NEGO
ŠTO BUDE
KASNO

■ Laguna ■

Copyright © 2017, Dušan Miklja
Copyright © ovog izdanja 2018, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

PRE NEGO
ŠTO BUDE
KASNO

Sadržaj

I	Istraga o Alhemičaru	9
II	Iza zavese	35
III	<i>Dossier blanc</i> ili širenje ozračenog prostora. . .	58
IV	<i>Lekcije iz demografije</i>	67
V	Demijurzi zlih bogova	88
VI	Izvođači radova	97
VII	Šakali	107
VIII	Princ voli plavuše	120
IX	Alhemija preobraćanja	130
X	Zamak u Holandiji ili potapanje Evrope . . .	140
XI	Poslednja odbrana Hrista.	163
XII	Novo doba: putem kondora ili putem orla?. .	210
	<i>O autoru.</i>	259

I

ISTRAGA O ALHEMIČARU

Od svih pisanih tragova koje je Upravnik Zatvora ostavio iza sebe Vulfu je najveću pažnju privuklo pitanje: „Ko će čuti pad drveta u pustoj šumi?“

Iz pisma u kome se izražava nada da će biti pažljivo pročitano saznao je takođe za opite u federalnim zatvorima pod upravom autora enigmatične izjave. Nije znao kako da razume poruku potpisanu jedino inicijalima A. E. – kao molbu, nalog ili možda kao jedva prikrivenu pretnju. Svakako bi i bez upozorenja pročitao pismo da ga nije mučila nesnosna glavobolja, koja se redovno javljala kada bi prethodne noći preterao sa pićem. Odložio je zbog toga pismo u fasciklu sa drugom poštom.

Gotovo je zaboravio i na pismo i na poruku kada je pripelo još jedno. U njemu isti autor skreće pažnju da ozračenje, o kome je govorio u prethodnom pismu, nije pojedinačan slučaj. Da je, naprotiv, reč o pojavi koja se u zatvorima država Vašington i Oregon masovno upražnjavala.

U pismu je još jedino označen broj kasete na Grand centralu u kojoj su pohranjeni dokumenti. Na dnu koverta

našao je i ključić, kroz čiji je otvor provučena vrpca crvene boje. Nije mu se svidela ta boja, bolje reći nijansa, koja je u svemu oponašala boju krvi. Ne zbog toga što se plašio ili što je bio sujeveran iako, istini za volju, nije bio imun ni od jednog ni od drugog. Ni manje ni više koliko, kako je govorio, i svi drugi „normalni ljudi“. Odbojnost koju je ovoga puta osetio prema vrpci boje krvi poticala je od nečeg drugog. Od uverenja da nije izabrana slučajno.

U fascikli je pronašao prvo pismo. Pročitao ga je pažljivo i usredsređeno. Sve u svemu, u njemu se govorilo o opitima u kojima su zatvorenici podvrgavani radioaktivnom zračenju: „Pojedinstvi o tome naći ćete u dokumentima Kongresnog komiteta u koje ćemo vam omogućiti uvid.“

„Ali kakve veze, dođavola, ja imam sa opitima“, Vulf se razdraženo pitao. Da se smiri nasuo je sebi čašu viskija. Dok je srkutao piće, prilježnije nego obično, razmišljao je o mogućim motivima. Ma koliko se naprezao nije imao odgovor na jednostavno pitanje zbog čega je, među mnoštvom novinara čiji se posao opisuje kao istraživački, pismo potpisano inicijalima A. E. dospelo upravo njemu.

Gazeći po baricama na čijim se ivicama već obrazovala tanka skrma leda, mislio je o tome kako ne može da odoli ljubopitljivosti. Da, kako je njegova supruga sa prekorom govorila, „mora svuda da zabada nos“.

Dok je išao prema Grand centralu, s vremena na vreme su ga iz podzemlja Njujorka zapljuskivali gejziri vrele pare. Za neprestano uzburkanu maštu to je bilo dovoljno da zaključi kako potiču iz samoga pakla sa kojim je lagume velegrada često poistovećivao. Hitao je žurnim korakom

da se zagreje, ali i zbog toga što je bio nestrpljiv da otkrije šta je u kaseti čiji je ključić nosio. Iako se ni po čemu nije razlikovao od drugih Njujorčana, koji su takođe nekuda žurili, pritiskalo ga je mučno osećanje da je upravo on izdvojen kao poseban predmet pažnje, kao biće koje je pod nadzorom neke nevidljive ali sveprisutne sile od koje se ništa ne može sakriti, sile koja prati svaki njegov korak.

Ma koliko je i to pripisivao uzburkanoj mašti, nelagodnost ga nije napuštala ni u prostranom holu Grand centrala. Još više se uznemirio kada mu se pričinilo da ga sa jedne od galerija stanice netremice posmatraju. Požurio je, zbog toga, neprestano se osvrćući, u pobočni hodnik u kome su u jednoj od prostorija putnici odlagali stvari. Pre nego što je uvukao ključić u kasetu sa brojem označenim u pismu, još jednom se osvrnuo oko sebe. Zaključivši sa olakšanjem da nema nikoga u blizini, otvorio je vratanca i izvukao pozamašan paket. Pošto ga je jedva ugurao u ranac, zaključao je kasetu i žurno se uputio prema izlazu.

Prekorevao je sebe zbog odsustva mirnoće. Ne samo sa galerije već i sa samoga Meseca moglo se videti da je preko mere uzbuđen. Umesto da se vrati peške, kako je i došao, uleteo je u prvi taksi. Grčevito je na zadnjem sedištu držao ranac kao da će iz njega iskočiti neka divlja zver, što je vozaču dalo povoda da se našali:

– Da li je, gospodine, to što držite u ruci nešto opasno? Hoću da kažem, da li zver unutra grize i ujeda?

Kao da su ga podrugljive reči prizvale svesti, zaključio je da se zaista ponaša kao neuračunljivo biće. Dobro de, kao neurastenična, nesigurna jedinka, kakvih je u Njujorku – što je bila olakšavajuća okolnost – više nego i u jednom drugom gradu na svetu. Smesta je, zbog toga,

olabavio stisak ranca. Suočivši se sa ljubopitljivim pogledom sa retrovizora, odgovorio je što je mogao mirnije, a to ga je koštalo podosta napora, da to što je u rancu ne grize i ne ujeda ali da jeste opasno, što je, na kraju krajeva, bila istina.

Prelistavajući grozničavo spise, otkrio je već na prvim stranicama da su opiti sa zatvorenicima počeli još u četrdesetim godinama i trajali sve do 1973. godine, kada je glavni istraživač u državnom zatvoru u Oregonu oboleo. Ne zna se da li su zbog toga ili zbog nekog drugog razloga prekinuti, kao što se ne zna ko je dao nalog da se dokumenti drže u tajnosti.

Iz pisane zaostavštine Kongresnog komiteta od više stranica, od kojih je na svakoj utisnut pečat *top secret*, izdvojio je poglavlja koja se odnose na finansiranje, istraživanje, prirodu i svrhu opita i, najzad, njegove učesnike. Sa žaljenjem je primetio da su sačuvani dokumenti, iako obimni, često fragmentarni i nečitki. Iz njih je ipak saznao da je istraživanje u početku plaćala Komisija za atomsku energiju, da bi kasnije njenu ulogu preuzelo vladino Odeljenje za istraživanje i razvoj i, najzad, Ministarstvo za energetiku, koje je nasledilo obe prethodne ustanove.

Pod nadzorom glavnog istraživača, čije se ime u kongresnim dokumentima nijednom ne pominje, u opitima su učestvovalе vladine laboratorije, ali takođe i privatne ustanove, kao što su Institut za rak iz Njujorka i Kalifornijski univerzitet u Berkliju. Suočivši se sa dugom listom vladinih ali i drugih važnih ustanova, glasno je uzdahnuo: „Možda je, ipak, bolje da se u sve to ne petljam.“ Znao je,

naravno, da neće odustati, da će pročitati izveštaj Kongresnog komiteta do poslednje stranice. I više od toga, da neće odoleti da se uključi u istragu koja je pomenutim izveštajem pokrenuta ali ne i dovedena do kraja.

Iako je kao istraživački novinar sebe doživljavao samo kao detektiva amatera, nije mu bilo teško da uoči kako izveštaj Kongresnog komiteta sadrži mnoge nejasnoće i protivrečnosti. Primetio je, tako, da se, uprkos tome što se početak istraživanja podudara sa punim radom vladinih nuklearnih postrojenja u Henfordu, na severozapadu SAD, o njima u dokumentima ne govori. To je bilo utoliko čudnije što je u Henfordu ne samo proizveden plutonijum za atomske bombe bačene na Hirošimu i Nagasaki već i zbog toga što su kroz njegove dimnjake uveliko kuljale emisije radioaktivnog jodina, materije nastale cepanjem atoma uranijuma u reaktoru kao uzgrednog sastojka proizvodnje plutonijuma.

Žvrljajući, po običaju, na marginama izveštaja, zapisao je prvo kritičko zapažanje:

„Iako tih dana svest o opasnosti nuklearnog zračenja nije bila tako prisutna kao danas, teško je verovati da zdravstveni stručnjaci koji su učestvovali u opitima nad zatvorenicima već tada nisu znali da radioaktivni jodin značajno povećava opasnost od raka štitaste žlezde i drugih malignih oboljenja.“

Nasuvši u čašu još viskija zaključio je kako nema smisla da obmanjuje sebe. Nije, drugim rečima, bilo nikakve sumnje da se već tim prvim zaključkom uključio u istragu koja će, u šta takođe nije sumnjao, biti različita od one Kongresnog Komiteta. Sudeći prema dokumentima koje je pažljivo prelistavao, istraživanja su imala za cilj da

ispitaju posledice radijacije na plodnost i druge biološke funkcije čoveka. Takođe i da utvrde na koji način ljudski organizam apsorbuje i zadržava radioaktivne materije. Privatne ustanove – Institut za rak u Njujorku i Kalifornijski univerzitet – posebno su bile zainteresovane da prate promene u metabolizmu ozračenih ljudi.

Komitet je, doduše, pod predsedništvom demokrat-skog senatora iz Masačusetsa Edvarda Barkija, izrazio čuđenje i čak zaprepašćenje brojem i raznovrsnošću opita, ali takođe nije propustio da naglasi kako su u njima učestvovali isključivo „dobrovoljci“. Svakako posebna vrsta „dobrovoljaca“, nije odoleo da se u sebi podsmehne senatoru, poticala je iz federalnih zatvora u državama Vašington i Oregon.

Da li sopstvenom nemarnošću ili propustom glavnog istraživača da o tome ostavi pisani trag, Kongresni komitet nije utvrdio u kom vremenskom periodu su zatvorenici u državi Vašington podvrgavani zračenju. Ta je omaška nadoknađena metodičnim beleženjem svih važnijih podataka o takođe „dobrovoljnim“ zamorčićima u Oregonu. Šezdeset i sedmorici robijaša u toj državi mošnice su zračene od avgusta 1963. do maja 1971. godine. Zatvorenici- ma je za jedno zračenje plaćano pet do deset dolara. Vulfu je to dalo povoda da na marginama izveštaja sarkastično primeti kako u vladinim dokumentima nije objašnjeno da li je razlika u nadoknadi „zavisila od veličine mošnica ili od dužine zračenja“. Saznao je, umesto toga, da je na završetku opita zatvorenicima koji su u njemu učestvovali isplaćeno još po sto dolara. Sudeći prema beleškama glavnog istraživača, „dobrovoljaca“ je bilo napretek jer

se, kako je ispravno zapazio, „ne pruža, ipak, svaki dan prilika da se na lak način zaradi, i to u zatvoru“.

U razdoblju od gotovo jedne decenije glavni istraživač se lično starao da se posle svakog zračenja spermatozoidi brižljivo prebroje a hormonske grupe savesno opišu. Zahvaljujući pre svega njegovoj prilježnosti, Kongresu je, više godina kasnije, pružena mogućnost da se detaljno upozna sa opitima nad više od hiljadu „subjekata“, kako su, birokratskim jezikom, opisani živi ljudi. Pošto su zapisi glavnog istraživača obelodanjeni posrednim putem, nije bilo sasvim jasno da li je on sam uveo pomenuti pojam ili su to, na svoju ruku, učinili članovi Kongresnog komiteta. Ne zna se, takođe, da li je obezličavanje pacijenata, odnosno zatvorenika, poticalo iz nelagodnosti da se zamorčići sa ljudskim likom nazovu pravim imenom ili iz ukorenjene administrativne navike. Bilo kako bilo, u vladinim dokumentima posebno su pomenuti „subjekti“ iz Ričlenda, u državi Vašington, koji su potapani u smesu tritijuma, u neku vrstu radioaktivne tečnosti. Oni su, isto tako, pili radioaktivnu tečnost i udisali radioaktivna isparenja. Drugim „dobrovoljcima“ je ubrizgavan radioaktivan fosfor iz reaktora u Henfordu. Iako vredan i metodičan, glavni istraživač je propustio da zapiše koliko se za svaki od ovih opita plaćalo. Praćajući na marginama izveštaja ovu omašku, Vulf je primetio je da je to „svakako šteta jer je, imajući u vidu različitost usluga, potomstvo lišeno prvog u svetu nuklearnog cenovnika“.

Pretpostavlja se, iako ni to nije nigde zabeleženo, da su se osuđenici izlagali pomenutim iskušenjima ne samo zbog zarade već i zbog obećanja vlasti da će im zatvorski

život učiniti snošljivijim a kazne smanjiti. Njihov trud, zapisao je glavni istraživač, nije bio bez ikakvog smisla. „Rezultati opita pokazali su da ljudi apsorbuju tritijum četiri puta brže od pacova“, zaključio je sa jedva prikri-venim ushićenjem. Ispod ovih reči, podvučenih crvenom olovkom, glavni istraživač je u fusnoti zabeležio da je studija o delovanju tritijuma urađena za račun Komisije za atomsku energiju. Koliko se zna Komisija ove nalaze nikada nije saopštila javnosti, a i da jeste, kakva bi vajda bila od saznanja da pacovi sa ubrizganim tritijumom ima-ju četiri puta više izgleda da prežive od ljudi.

Glavni istraživač je, uprkos za čoveka nepovoljnog poređenja sa glodarima, verovao da u borbi protiv raka radioaktivno zračenje može da bude od koristi. Da bi to dokazao, on je neznatno ozračene hormone progesterona ubrizgao pod kožu trima ženama, od kojih je jedna bila u poodmakloj trudnoći. Šest dana posle opita, nad trudnicom je, zbog ozbiljne anemije, obavljen pobačaj. Ni u beleškama glavnoga istraživača ni u dokumentima Kongresnog komiteta nije bilo nijedne reči o tome da li se, da su opiti izostali, plod mogao sačuvati. To se verovatno može objasniti stanovištem da su istraživanja imala za cilj – tako ih je bar opisao glavni istraživač – da utvrde u kojoj su meri radioaktivne materije korisne, odnosno štetne, a ne da se bave pojedinačnim ljudskim sudbinama.

Odlajući nakratko spise u stranu, Vulf je odahnuo kao da se oslobađa nekog teškog, nepodnošljivog tereta. „U kakvom svetu, Bože, živimo“, zavapio je glasno kao da se na društvene izopačenosti žali lično Svevišnjem. Iako je dobro znao da Bog ima važnija posla od slušanja žalopojki sa kojima na kraj ne bi izašao ni najveći džinovski

kompjuter, kad god bi se susreo sa nekim nepočinstvom, redovno se obraćao Svevišnjem. Izbegavao je da mu to na grub način izričito poruči, ali je duboko u duši verovao kako je dužan da mu, makar posredno, stavi do znanja da je kao vrhovni tvorac i on za svoje delo odgovoran.

Ponovo je nevoljno zaronio u spise upravo na stranici iz koje je proizlazilo da je glavni istraživač bar jednom odstupio od pravila u slučaju zatvorenika iz države Vašington čije su mošnice u dužem vremenskom periodu bile izložene velikim dozama radijacije. Pre nego što su opiti završeni, nad njim je, na predlog istraživača, obavljena vazektomija – ambulantno pregrađivanje semenovoda kako bi se otklonila mogućnost „genetski poremećenog poroda“. Neophodnost preventivne hirurške intervencije obrazložena je opasnošću od širenja „ozračenih mutanata“.

Uprkos najstrožem uputstvu koje je zatvorska uprava u tom smislu dobila, neki od učesnika opita, ne zna se kako, izbegli su vazektomiju. Federalne vlasti su uložile velike napore da tu krupnu omašku nekako isprave nastojeći da uđu u trag svim zatvorenicima puštenim na slobodu i da ih, jednom pronađene, neprestano drže na oku. Kako je proizlazilo iz kongresnih spisa takvi planovi su napušteni iz praktičnih ali takođe i iz pravnih razloga. Pokazalo se, naime, da je u policijskom smislu nemoguće nadzirati ljude koji su se posle izlaska iz zatvora raspršili na sve četiri strane sveta. Još je teže bilo pronaći građevinske radnike i vojnike koji su u vreme najvećeg zračenja bili u blizini nuklearnog postrojenja u Henfordu. Čak i oni čije su adrese bile poznate nikako nisu mogli da shvate zbog čega se vlasti toliko interesuju za njihove vrlo privatne sastojke.

Od nadzora nad ozračenima konačno se odustalo pošto su neki od njih zapretili da će na sudu tražiti odštetu.

Iako od tada nisu imale nikakvog uvida u stanje zdravlja učesnika opita, federalne vlasti su uveravale javnost kako istraživanja nisu proizvela nikakve ni genetske ni druge poremećaje. Domaćica iz Oklenda u Kaliforniji koja je, ne zna se da li iz lakomislenosti ili iz nužde, imala ulogu zamorčeta, u pismu *Njujork tajmsu* primetila je da joj pomenuta uveravanja nisu povratila kosu. Uprkos drugim istim ili sličnim svedočenjima, zvanična saopštenja su ostajala nepromenjena, što im nije pribavljalo nimalo više verodostojnosti. U njih se, naprotiv, sve više sumnjalo ne samo zbog toga što je bilo jasno da vlasti ništa ne znaju o sudbini ozračenih već i zbog toga što su neobične i nastrane pojave širom sveta upućivale na zaključak da je iz ozračenih mošnica već proizašao poremećeni porod.

Vulf je čeprkao po hrpi rasturenog papira nemajući pojma odakle da počne. Uzalud je zurio kroz prozor. U ranim jutarnjim časovima bezdan Njujorka bila je zaogrnuta neprozirnim plaštom sive boje, u kojem su jedino žmirkale prljavožute ulične svetiljke. Kao i uvek posle neprospavane noći sa grižom savesti je gledao na gotovo ispražnjenu flašu viskija. Nije ga, nažalost, mučilo samo osećanje krivice već i nešto mnogo zlokobnije: strepnja da se upušta u pustoštinu koja daleko nadmašuje njegove snage. Ako ćemo pravo, snage bilo kog pojedinačnog istražitelja.

To što je sebe proizveo u tako zahtevno zvanje manje je bilo izraz nadmenosti i još manje odsustva svesti o sopstvenim ograničenjima a više potrebe da, u još uvek haotičnom koordinatnom sistemu, i sebi i drugima odredi mesto. Da pronade bilo kakav trag. Makar samo jedva

primetnu žišku, više treptaj svetla u mračnom i nemom neprijateljskom kosmosu. Nije slučajno prostor koji je nameravao da istraži doživljavao kao kosmos jer pojma nije imao ni odakle počinje ni koliko se daleko proteže. Morao je, ipak, od nečega da krene. Za početak da napiše pisma vladinim ustanovama: Odeljenju za istraživanje i razvoj, koje je preuzelo nadležnosti Komisije za atomsku energiju, i Ministarstvu za energetiku kao nasledniku obe prethodne ustanove. Pisma iste sadržine napisao je i na adresu Instituta za rak u Njujorku i Kalifornijskom univerzitetu u Berkliju. U odaslatoj pošti najvažnije pitanje je glasilo: da li su organizatori i priređivači opita znali da njihove učesnike izlažu opasnosti, u nekim slučajevima smrtonosnoj, i šta su učinili da je izbegnu i, tamo gde je to moguće, nadoknade štetu?

Kao što je i očekivao i državne i privatne institucije uputile su ga na izveštaj Kongresnog komiteta u kojem je, što su više puta naglasili, sve sadržano. Nije mu preostalo drugo do da se vrati Upravniku Zatvora, koji je morao da bude upućen u opite koje je u njemu obavljao glavni istraživač. Od prijatelja koji je kao arhivar radio u jednoj od vladinih agencija saznao je da je ovaj drugi odavno otišao sa ovoga sveta. Morao je, prema tome, da se usredsredi na Upravnika Zatvora kao jedinog preostalog svedoka o obavljenim opitima. O njemu se, nažalost, gotovo ništa nije znalo. Ono malo biografskih podataka bilo je gotovo zanemarljivo. Pročitao ih je, ipak, stotinu puta. I da je to učinio hiljadu puta ništa ne bi vredelo. Nasmejao se, više od muke, setivši se saveta profesora matematike kako da priđe rešavanju teških zadataka. Sve je, prema njemu, bilo savladivo pod uslovom da se dovoljno dugo i istrajno traži rešenje.

Potražio je u rečniku značenja pojma „pusto“, za Vulfa ključne reči za razumevanje enigmatične poruke Upravnika Zatvora. Ni sam nije verovao da ih ima toliko:

- koji ničim nije nastanjen, koji je bez ljudi, nenaseljen,
- opustošen, poharan, opljačkan (od neprijatelja),
- oskudan,
- daleko od civilizacije, zabačen,
- koji je sam bez gospodara, svačiji i ničiji,
- besadržajan, prazan, štur,
- koji je bez vrednosti, bez značaja, besplodan, nekoristan, jalov, uzaludan,
- neostvariv, varljiv, lažan.

Iako ih je bilo još toliko, odustao je da traži nova. Najviše zbog toga što su bila opšte prirode. Nisu, drugim rečima, vodila ni do čega određenog. E pa u ovom slučaju savet starog profesora nije bio od pomoći. Dobro je znao da se ništa ne bi promenilo i da nad zadatkom probdije celu noć, i još jednu noć, i tako do kraja života.

Za Huga Vulfa važila su druga pravila: ili je nešto odmah prokljuvio ili je odustao. Ma koliko dugotrajno, naknadno razmišljanje retko mu je bilo od pomoći. Od veće koristi, naprotiv, bile su naprečac donete odluke. O pseudonimu Hugo Vulf, na primer, koji je koristio za potpisivanje svog nevelikog i nedovoljno poznatog novinarskog dela. Sa tim imenom se uostalom toliko srodio da je gotovo u potpunosti napustio ono pravo, kršteno.

Da u oskudnom zapisu uoči jedva vidljiv, uistinu neznatan trag, pomogla mu je slučajnost koja nije imala nikakve veze sa istragom, ali je imala sa navikom da

istovremeno čita više knjiga. U Jungovoj ispovesti naišao je na pasus koji je, ma koliko to apsurdno zvučalo, sasvim uslovno naravno, mogao da dovede u vezu sa Upravnikom Zatvora.

„Shvatio sam“, piše Jung, „da je čovek neophodan za stvaranje, da je, zapravo, sam čovek drugi tvorac sveta, onaj koji je svetu lično podario objektivno postojanje bez koga bi neviđen, nečujno se hraneći, rađajući se, umirući, klimajući glavom tokom stotina milenijuma godina, uronio u najdublju noć nepostojanja do svog nepoznatog kraja. Ljudska svest stvorila je objektivnu egzistenciju i smisao a čovek je pronašao svoje neophodno mesto u velikoj odiseji postojanja.“

Zatim još jedan: „Buda je video i shvatio kosmogonijsko dostojanstvo ljudske svesti. Svet bi utonuo u ništavilo kada bi utrnulo to svetlo.“

Pročitao je više puta tih desetak redova. Zatim onaj deo izveštaja Kongresnog komiteta u kome se govori kako su istraživanja imala za cilj da ispitaju posledice radijacije na plodnost i druge biološke funkcije čoveka. Kao dete koje ređa slagalicu popunjavao je upražnjena polja. Ma koliko do celovite slike nedostajali mnogi sastojci, oni koje je imao upućivali su na trag još uvek nejasnih i svakako nepouzdanih pretpostavki. Pomislio je, tako, više naslutio u stvari, da bi za istragu bilo korisno da zna da li je Upravnik Zatvora takođe čitao Junga. Ako se utvrdi da jeste, tada bi njegova razmišljanja o tome da svet bez čoveka ne bi imao nikakvog smisla bila dovoljna da objasne na prvi pogled enigmatično pitanje: „Ko će čuti pad drveta u pustoš šumi?“

Odgonetanje zagonetne beleške, još uvek samo uslovno, ohrabrilo ga je da se upusti u još odvažnije i čak apsurdne pretpostavke. Šta ako su, uzbuđeno se pitao, opiti nad zatvorenicima imali za cilj da plodnost čoveka ograniče i čak sasvim zatru. To što su i u zatvoru obavljani u pretežnoj većini nad crncima, davalo je, najzad, osnova za sumnju da su možda bili upereni protiv manjinskih rasnih i etničkih grupa. Najviše zbog toga što u izveštaju Kongresnog komiteta ni rečju nije pomenuto kakav je ishod imala višegodišnja skupa istraga. Zbog čega su, pitao se, podaci o tome izostali ili, što mu dođe na isto, čuvani u tajnosti ako je postojala namera da nalazi do kojih se došlo posluže u prihvatljive, razumne svrhe. Šta ako je postojala suprotna namera, da se rezultati istraživanja iskoriste za ograničavanje neželjenog priraštaja stanovništva među za to označenim narodima i rasama?

Za verovanje da ni Upravnik Zatvora nije bio pošteđen mučnih preispitivanja, da se, kao i Jung ali drugim rečima, zapitao kakav je smisao života na zemlji ako o tome izostane svedočenje čoveka, kao jedinog svesnog bića, bila je dovoljna i ta jedina enigmatična rečenica iz njegove zaostavštine. Palo mu je na pamet da bi u tom slučaju Upravniku Zatvora sasvim dobro pristajalo zvanje alhemičara kao čoveku koji, u prenosnom smislu, ne samo pretvara neplemenite metale u zlato već se i sam menja. Koji se zbog toga sa pravom može opisati i kao preobraćenik. Ali kako, dođavola, o tome može da sudi kada nije imao ni najmanju predstavu o ličnosti Upravnika, još manje o tome šta je proučavao i o čemu je razmišljao?

Ma ko bio, zaključio je Vulf, mora da je prešao dug put od neke vrste mešavine doktora Mengelea i hrišćanskog

fundamentaliste do „pobunjenika savesti“ i pokretača otpora protiv sistema kome je do tada predano i save-sno služio? Da sazna šta je sve Alhemičar na tom putu otkrio morao je da se pomeri od te jedine rečenice koja je, donekle razjašnjena, mogla da posluži kao makar majušan trag. Ali dokle kada se istraživanje sudaralo sa nepremostivim zidom ćutanja zvaničnih institucija i privatnih univerziteta? Traganje za naprslinama i puko-tinama u tom zidu nije poticalo samo od želje da dokuči istinu o opitima koji su se brižljivo krili od javnosti već i da, prevazilazeći okvire same istrage, dobije odgovor na pitanje više filozofskog i teološkog karaktera o tome da li je „moralno iskupljenje“ moguće.

Uzalud je zurio u gotovo ispražnjenu flašu viskija. Za razliku od Aladinove čarobne lampe iz nje se nije isplio nikakav čudotvoran duh koji je spreman da ispuni svaki nalog gospodara. Kada se, otuda, pred zoru uvukao u krevet, nije postojalo ništa više što je moglo da odagna ili makar samo ublaži gorčinu osujećenosti.

Probudio se, kao i uvek posle neprospavane noći i previše pića, sa glavoboljom i mučninom. Iako se posle brijanja poprskao kolonjskom vodom *eau sauvage*, koja mu je prijala zbog oporog mirisa, koža mu nije odisala nikakvom svežinom. Uredna kežual odeća koju je tog jutra navukao činila mu se takođe izgužvana kao da je noć proveo na klupi u Central parku, a ne u udobnom krevetu. Dobro je znao da osećanje nemoći potiče od prenapregnutih nerava i fizičke iscrpljenosti. Da ni čista odeća ni skupoceni parfemi tu nisu od pomoći. Pogled u ogledalo makar malo ga je obodrio. Još uvek je, najzad, bio

u godinama u kojima neuredan život i neprospavane noći nisu ostavljali previše vidljiv trag na njegovom izgledu.

Otvorio je poštansko sanduče više iz navike nego što je očekivao da će u njemu zateći neku poštu. Našao je u njemu samo beli koverat bez imena i adrese. Napipao je mali metalni predmet, verovatno ključić. Morao je da se vrati u sobu da se u to uveri. Bio je zaista ključić kroz čiji je otvor u širem delu, kao i prethodnom, bila provučena vrpca boje krvi. Na njenom drugom kraju, na majušnoj metalnoj pločici bio je utisnut broj kasete. To što je bio u posedu još jednog ključića doživeo je kao potvrdu da se u zidu koji se kao prepreka isprečio, javila naprslina.

Postojali su, doduše, i razlozi za brigu. To što je ključić bio u koverti bez ikakvih oznaka moglo je samo da znači da neko zna gde živi. Kao i mnogo što šta drugo o njemu. Kako je, najzad, smeo da se nada da će razjašnjenja koja je tražio od vladinih institucija i uglednih privatnih univerziteta ostati neprimećena? Da neće privući pažnju tajnih službi, ali takođe i likova koji deluju iz senke, ako ne i iz potpunog mraka? Tim pre što sa predmeta koji ga je zanimao još nije skinuta oznaka tajnosti. Osećao bi se svakako mirnije kada bi znao da je podvrgnut uobičajenom nadzoru kojim se pod lupu stavljaju svi koji se, svojom voljom ili slučajno, nađu na strogo kontrolisanom prostoru na kome se alarmi uključuju i pod nožicama sličnog pauka. Nije mu slučajno pao na pamet pauk jer se i sam osećao kao insekt koji mora da dobro otvori oči kako se ne bi zapetljao u mrežu za čoveka mnogo opasnijih predatora. Nije se zbog toga osećao spokojno dok je išao prema Grand centralu. Nimalo se, u stvari, nije razlikovao od neurasteničnih tipova koji se u Njujorku sreću

na svakom koraku. Od osoba koje se bez vidljivih razloga zaustavljaju, okreću oko sebe, traže nešto po džepovima i sumnjičavo zagledaju svakog prolaznika. I sam je, najzad, sve to činio opipavajući svakog časa ključić.

Prostranom holu nedostajalo je samo oko na svodu da u svemu liči na bilo koju katedralu u koju čovek ulazi sa punom svešću o tome da ga Bog odozgo posmatra, da se od njega ništa ne može sakriti. Jedva se probijao kroz bujicu putnika koji su žurili da se ukrcaju na neki od prigradskih vozova raspoređenih po peronima na različitim nivoima. Ne uspevši da odoli staroj navici da pred ciljem, u ovom slučaju prostorijom sa kasetama, ključ iz džepa premesti u šaku, još jednom je pogledao uvis u svod stanice-katedrale odakle je sve što se miče nadziralo svevideće oko.

Da sebi ne može da dozvoli ni najmanje odsustvo usredsređenosti uverio se već trenutak kasnije kada ga je snažan udarac ramenom gotovo oborio na zemlju. Kao da je napadač znalački ciljao u određeni nerv, Hugo je nehotice otvorio šaku, iz koje je ključić pao na mermerni pod. Zaboravivši na bol, bacio se na tlo, gde je među nogama putnika grozničavo tražio izgubljeni sićušni predmet. Bauljao je, neprestano četvoronoške, trpeći ćuške i udarce razdraženih i nervoznih prolaznika, tragajući za ključićem sa istom posvećenošću sa kojom su vitezovi Ričarda Lavljeg Srca tražili Sveti gral. Sa sve većom usplahirenošću bespomoćno se vrteo na kolenima u krug. Jedino što je na uglaćanom podu primećivao bio je zamućeni odraz sopstvenog lika.

Kada je konačno podigao glavu suočio se, tačno naspram sebe, sa likom koji je takođe puzao na kolenima.

Više je naslutio nego video ključić koji se presijavao tačno između njih. Bacio se napred bez oklevanja, na način na koji se divlje životinje obrušavaju na plen. Nedovoljno brzo, ipak, jer se suparnik brže dočepao ključića. Podigli su se na noge dahćući. Stajali su sad već sasvim blizu jedan drugom netremice se gledajući.

Prisećajući se kasnije tih očiju Vulf je bio siguran da ih nikada neće zaboraviti. Ne toliko zbog sive, kako se obično kaže, metalne boje, koliko zbog podrugljivog i pretećeg izraza koji je nehotice prodirao kroz koprenu tobožnje uljudnosti:

- Vaš ključić, gospodine – pružio je uslužno šaku.
- Naravno da je moj. Zašto bih ga inače puzajući tražio.

Reči nepoznatog čoveka neodoljivo su ga podsetile na one koje je izgovorio Stenli kada je u Africi pronašao Livingstona: „Doktor Livingston, pretpostavljam.“ Ko drugi ako ne Livingston jer u tome delu Afrike, hiljadama kilometara unaokolo, nije bilo nijednog drugog belog istraživača. To što je, uprkos tako očitoj činjenici, Stenli imao potrebu da izgovori rečenicu koja je više pristajala protokolu na engleskom dvoru nego afričkoj divljini, moglo je samo da znači da se od pripadnika nekih esnafa – obaveštajnog ili policijskog – očekuje da se pridržavaju propisanih obrazaca ponašanja. Da u njihovom govoru nema ničeg spontanog. Bio je, otuda, gotovo siguran da i neznanac pripada jednom od pomenutih esnafa. Na takav zaključak upućivao je i način na koji je posmatrao Vulfa, kao da je imao zadatak da u njegovom liku uoči i zapamti što više pojedinosti. Pošto se jedva primetno naklonio, udaljio se bez pozdrava.

Vulf je kasnije pokušavao da se seti izgleda nepoznatog čoveka sa kojim se na mermernom podu Grand centrala otimao za ključić, ali u sećanju su mu ostale samo oči. Tešio se da je i to dovoljno, da njih svakako neće zaboraviti.

Još uvek pometen zbog epizode za koju ni sam nije znao gde da je smesti, odlučio je da nakratko odloži upoznavanje sa sadržajem kasete. Za predah je izabrao bar *Ojster*, čija su kadifena mirnoća, prigušena muzika i diskretno osvetljenje jemčili da će povratiti pribranost. Dok je iz krigle, preko čijih ivica se prelivala pena, ispijao pivo, podozrivo je posmatrao goste za susednim stolovima. Bili su, koliko je uspeo da uoči, zabavljeni razgovorom. Niko, drugim rečima, nije na njega obraćao pažnju. „Da li, Bože“, zabrinuto se pitao, „sumnjičavost dobija klinička svojstva.“

Prionuvši na još jednu kriglu piva ipak nije uspevao da potisne naviku, takoreći bolesnu potrebu, da ispitivački posmatra okruženje. Ovoga puta nije se ograničio samo na susedne stolove. Istraživao je takođe udaljene kutke bara, osluškujući, kao blagu kišu, romor glasova. Za jednim od stolova u tom delu sale – umalo nije kriknuo od uzbuđenja – primetio je istog onog „poštenog nalazača“ sa kojim se nadmetao za ključić. Nekoliko trenutaka u kojima se kolebao da zatraži razjašnjenje bilo je dovoljno da neznanac iščezne. Tako munjevito i nečujno da se Vulf pitao nije li možda žrtva halucinacije.

Razlikovao je, naravno, privid od stvarnosti ali i dopuštao mogućnost da mu se zbog prenadraženosti nerava ponešto i pričinjava. Toliko je, najзад, znao iz medicinskih priručnika koje je povremeno prelistavao. To što je

znao nije ga učinilo nimalo pribranim. Drhtavom rukom jedva je ubacio ključić u otvor brave, zadržavajući dah kao da će otvaranjem vratanca kasete aktivirati eksploziv. Strpao je, što je brže mogao, sadržaj kasete u ranac. Dva-tri notesa, nekoliko knjiga, koverta, na prvi pogled samo hrpa papira. Jedva je čekao da dođe kući da sve na miru i bez žurbe pregleda.

Dok je pognute glave šljapkao po sivim baricama u kojima se ogledalo isto tako sivo nebo, osećao se kao lopov koji u rancu nosi nešto što mu ne pripada. Iako sebi nije imao šta da zameri, kasetu, najzad, nije nasilno otvorio, nikako mu nije uspevalo da se oslobodi nelagodnosti koja ga je opterećivala isto toliko koliko i ranac na leđima. Za razliku od prethodne posete Grand centralu, kada je samo naslućivao da ga neko prati, ovoga puta je u to bio siguran. Upravo zbog toga nije sebi dozvolio da se makar jednom osvrne, najpre zato što je hteo da ostavi utisak kako je siguran u sebe, ali i zbog toga što je dospeo u stanje umora i bezvoljnosti u kojem mu je bilo svejedno da li ga neko nadzire ili ne.

Nije se žurio. Pošto je odlučio da sve metodično istraži bilo mu je svejedno odakle da počne. Otvorio je prvo beležnicu bez ikakvog naslova na koricama. Već na prvoj stranici uzdrhtao je od uzbuđenja jer je u ruci nesumnjivo držao svesku Upravnika Zatvora, neku vrstu ispovednog dnevnika u kome je ovaj zapisivao sve što je zapažao u svojstvu lica koje je imalo uvid u poverljiva istraživanja, ali takođe i razmišljanja koja nisu imala neposredne veze

sa redovnim poslom. Naišao je tako na pasus koji je Alhemičar preuzeo od Junga:

„Svet je danas suočen sa zlom – ogoljenom nepravdom, tiranijom, lažima, ropstvom, prisilnim iznuđivanjem uverenja. Ne vidim kako se može živeti sa zlom bez užasnih posledica. Zbog toga nam je potrebno preusmeravanje, metanoja. Dodir sa zlom nosi u sebi smrtnu opasnost da mu se podlegne. Ne smemo stoga više da podležemo bilo čemu – čak ni dobru“.

Na kraju pasusa Vulf je upisao tri znaka usklika. Smatrao je taj odeljak zaista značajnim, možda čak i odlučujućim za upoznavanje ličnosti Alhemičara. Na takav zaključak upućivala je pre svega grčka reč metanoja, koja označava promenu mišljenja, ali takođe i pokajanje, preobraženje, obraćanje na pravi put i u pravu veru. Da Upravnik Zatvora pojam metanoja nije slučajno pomenuo, potvrdio je još jedan pasus, takođe pozajmljen od Junga:

„Šopenhauerovu tmurnu sliku sveta u potpunosti sam prihvatio. Moja iskustva sa ljudskim bićima naučila su me svemu drugom pre nego veri u čovekovu urođenu dobrotu i uljudnost. Poznavao sam sebe dovoljno dobro da bih bio svestan da se samo delimično razlikujem od neke životinje.“

Vulf je ovaj citat doživeo kao uvod u biografiju Upravnika Zatvora. Zbog čega bi se, najzad, Alhemičarevo iskustvo razlikovalo od onog Jungovog?

Još dva kratka pasusa, nasumice odabrana, još više su ga učvrstila u uverenju da je Alhemičar doživeo neku vrstu preobraćenja, bolje reći pokajanja zbog opita koji su se obavljali u zatvoru pod njegovom upravom. U prvom se

podseća na reči Svetog Pavla: „Ako jezike čovečje i anđeoske govorim a ljubavi nemam.“ U drugom na dijalog u sinagogi učenika i rabina: „U davna vremena bilo je ljudi koji su videli lice Božje. Zašto ga više ne viđaju?“, interesovao se čak. Rabin je odgovorio: „Zato što danas niko nije u stanju da se sagne tako nisko.“ I to je bilo dovoljno da još jednom zaključi kako je, u nastojanju da sazna kakav je uvid u opite nad zatvorenicima imao Upravnik i, još više, kako se posle tih opita osećao, pojam metanoja od ključne važnosti.

Podrobno upoznavanje sa Alhemičarevim ispovednim dnevnikom odložio je ipak za kasnije. Pre toga bio je dužan da sačini neku vrstu inventara sadržaja kasete. Bilo je tu svačega. Još jedna pozamašna sveska koja je, za razliku od prethodne, na koricama imala naslov: *Lekcije iz demografije*. Koliko je površnim uvidom uočio, bio je to u stvari zapisnik sa sastanka Bilderberg grupe. Ma koliko ga kopkalo da sazna zbog čega se najmoćnije ličnosti sveta zanimaju za demografiju – koja je za Vulfa bila više naučna nego geopolitička tema – i to je odložio za kasnije. Pre nego što se u bilo šta istinski udubi, morao je da dovrši sređivanje još uvek haotično nabacanih spisa. U ruke mu je tako dospeo notes u koji je Upravnik Zatvora upisivao nazive dela koja je pročitao ili nameravao da pročita. Bile su to knjige dostojne radnog nadimka Alhemičar, kako je Vulf krstio upravnika zatvora:

Albertus Magnus: *Opera Omnia*,

Al Razi: *Knjiga tajni*,

J. Ferguson: *Books of Secrets*,

Jabir ibn Hayyan al Tarususi: *Alchemiae Gebri arabis philosophi soleratissim libri*.

*Paracelsi dicti Theophrasti Bombasti ab Hohenheim
Operum Medico-Chemicorum.*

*Testament of alchemy being the revelations of Morienus
to Khalid ibn Jazid.*

Najzad, *Alhemija kao fenomen srednjovekovne kulture* Vadima Rabinoviča, koju je, sudeći po ispodvlačenim redovima, glavni istraživač najčešće koristio. „Ovo postaje komplikovanije nego što sam mislio“, zaključio je Vulf. Zbog čega mu je, dođavola, bila potrebna tako obimna alhemičarska literatura. Za istraživanje posledica radioaktivnog zračenja na plodnost i druge biološke funkcije čoveka nije neophodno da se zna kako se živa pretvara u zlato.

U posebnoj rubrici, nekoj vrsti dodatka obimnoj listi knjiga, naišao je na zvanja rozenkrojcerskog tajnog udruženja iz šesnaestog veka, koja su takođe bila ukorenjena u prastaraj alhemijskoj tradiciji: *zelator* – revnosnik, *teoricus* – teoretičar, *practicus* – onaj kome je dozvoljeno da radi, *philosophus* – onaj koji razume istinu, *adeptus junior* – mlađi upućenik u tajne, *adeptus major* – stariji upućenik u tajne, *adeptus exemptus* – upućenik u izuzetne tajne, *magistar templi* – glava hrama, *magus* – mag, mađioničar, čudotvorac. Proučavanje lestvice srednjovekovnog okultnog reda pomoglo mu je da rastumači inicijale A. E., kojima je bilo potpisano prvo pismo koje je dobio pre početka istrage. Šta bi drugo ti inicijali mogli da znače do *adeptus exemptus*? Bio je zaista ponosan što je u istrazi, makar posredno, učinio prvi mali korak, što je odgonetnuo šta se krije iza inicijala. Palo mu je takođe na pamet da zvanja rozenkrajcerskog tajnog udruženja mogu

da posluže kao šifrovana imena ličnosti koje u privatnoj istrazi tek treba da isplivaju na površinu.

Koliko i srednjovekovni alhemičarski spisi zbunjivao ga je popis dela koja su svedočila o kugi. *The plague of London* Daniela Defoa, ali i mnoga druga. Dok je *Dekameron* Đovanija Bokača mogao da dovede u vezu sa strašnom bolešću, za Tukididove *Peloponeske ratove* je pretpostavljao da su se u Alhemičarevoj lektiri našli zbog ljubavi prema istoriji.

Dok je preturao po građi iz kasete, Vulfu je pažnju privukao i reprint starog časopisa sa zastrašujućim nazivom *Odande*, koji je u celini bio posvećen okultizmu. Među spisima poglavito naučnog ili ezoteričnog sadržaja našao se i jedan vodič: *Guide to Syria*. Vulf je i sam bio zaljubljen u vodiče. Nimalo neobično, najzad, za novinara koji je veći deo života proveo na putu. Na um mu je palo Keruakovo delo *Na putu*, koje je, kao i mnoge druge belosvetske skitnice, doživeo kao putopisnu *Bibliju*.

Prelistavajući sa nežnošću stranice vodiča zapazio je da su neki od redova podvučeni crvenom olovkom, najpre uputstvo kako da se dospe do Maloule:

„Od autoputa Homs–Damask odvaja se put koji pod padinama zaleđa libanskih visova, vodi do Maloule.“

Zbog čega je, dođavola, Alhemičaru toliko važno neko mestašće bogu iza leđa u Siriji? Toliko ga je, i doslovno, ovo pitanje opsedalo da je načas obustavio sređivanje papira. Jednostavno nije odoleo da ne pozove telefonom prijatelja za koga je verovao da jedini može da mu pruži zadovoljavajuće objašnjenje.

Tomas Amerikanac – u Beogradu samo Toma, bez kosmopolitskih suglasničkih začina – zaista je bio neka

vrsta žive enciklopedije, ali ograničenog opsega. Znao je sve o prirodnim lekovima i međunarodnim zaverama. Ništa drugo ga, uistinu, nije interesovalo, ali je zato bio u stanju da satima raspreda o susamu i medu, smokvama i maslinovom ulju, isceliteljskim svojstvima paprike i indijskog oraščića. Sve u svemu bio je pravo skladište obaveštenja o svim mogućim lekovitim travama i još više o tajanstvenim zaverama i misterioznim ličnostima koje „iza zavese“ upravljaju svetom. Otkuda je sve to znao, za prijatelje je bila nerešiva zagonetka. I Vulfu i svima ostalima koji su poznavali Tomasa preostalo je samo da se čude nepresušnom vrelu podataka koji su iz grla dežmekastog penzionisanog špeditera kuljali kao da su u njemu smešteni arhivi svih obaveštajnih službi sveta.

Kada se, otuda, zainteresovao da li ime sirijskog mesta Maloule ima neko značenje, bio je siguran da će, ako ga ima, Tomas Amerikanac, alias Toma, to sigurno znati.

– Daj mi malo vremena, zamolio je „planetarni arhivar“, kako ga je Vulf iz milošte zvao. Iako je, palo mu je i to na pamet, mogao sa istim pravom da mu dodeli rozenkrojcersku titulu *adeptus exemptus*.

Već za pet minuta, brže nego što je očekivao, zazvonio je telefon.

– Značenje imena Maloula na aramejskom jeziku je „ulaz“, što takođe može da se shvati i kao „otkriće“ ili „otkrovenje“.

Pre nego što je Vulf, zanemio od uzbuđenja, stigao da se zahvali, Tomas Amerikanac je ponudio, gratis, dodatna objašnjenja:

– Pripadnici hrišćanske zajednice u Siriji govore jezikom koji je danas gotovo mrtav. Aramejski je bio Isusov

jezik kao i jezik većine žitelja Sirije pre arapske najeзде. Opisacu ti, takođe gratis, kako izgleda mestašce, selo u stvari: okruženo je brdima kao potpornim i zaštitnim zidovima. Kao da su okačene o okolne visove, kuće su u različitim bojama, bele, ljubičaste, plave i smeđe.

– Ovo poslednje si izmislio – našalio se Vulf.

– Nisam izmislio. Znam.

– Mogu, znači, da računam na tebe – Vulf je ovoga puta bio sasvim ozbiljan.

– *Sempre, caro amico, sempre.*

Tomas je, kod zavetovanja, radije koristio jezik sicilijskih mafijaša nego engleski ili srpski. Živeo je, najzad, u Nju Džerziju, u kome su mnogi italijanski doseljenici bili ponosni na mit o Don Korleoneu.

Razgovor sa prijateljkom iz detinjstva Vulfa je razgalio. Bio je to dovoljan razlog da mu, makar na daljinu, nazdravi čašom viskija.

Preostala su još dva zagonetna koverta, koje je, pre nego što ih je otvorio pažljivo opipao prstima. „Nije, valjda, treći ključić u njima?“, pomislio je. U jednom je našao hrpu nepopunjenih čekova. Mogao je da ih popunjava na bilo koju sumu. Takođe, na uskoj traci papira uputstvo od samo tri reči: *Za putne troškove.* „Zaista velikodušno“, odao je u sebi priznanje nepoznatom darodavcu.

U drugom je zatekao avionsku kartu do Damaska. *Guide to Syria*, dakle, u kaseti se nije našao slučajno.